

واکاومی رویکرد دولت در دریافت مالیات:

به نفع تولید یا علیه تولید؟

(با تأکید بر قوانین بودجه ۱۳۹۲ الی ۱۳۹۵ و لایحه بودجه ۱۳۹۶)

کمیسیون مالیات، کار و تامین اجتماعی

دیرخانه کمیسیون های تخصصی

عنوان گزارش: واکاوی رویکرد دولت در دریافت مالیات: به نفع تولید یا علیه تولید؟ (با تأکید بر قوانین بودجه ۱۳۹۲ الی ۱۳۹۵ و لایحه بودجه ۱۳۹۶)

کمیسیون: مالیات، کار و تامین اجتماعی

تهیه کننده: محسن ملایی

انتشار: دبیرخانه کمیسیون های تخصصی اتاق ایران

شماره گزارش: ۱۷۹۶۸۲

بهار ۹۶

فهرست

۳مقدمه
۴ ۱- ساختار کلی نظام مالیات‌ستانی در کشور
۴ ۲- کارکردهای استفاده از ابزار مالیات در اقتصاد
۵ ۳- رویکرد حاکم بر کسب درآمدهای مالیاتی در اسناد بودجه
۵ ۳-۱- کل درآمدهای مالیاتی مصوب شده در اسناد بودجه
۶ ۳-۲- مالیات‌های مستقیم مصوب شده در اسناد بودجه به تفکیک زیر بخش‌های تشکیل دهنده آن
۷ ۳-۲-۱- مالیات بر اشخاص حقوقی
۸ ۳-۲-۲- مالیات بر درآمد
۱۰ ۳-۲-۳- مالیات بر ثروت
۱۰ ۳-۳- مالیات‌های غیرمستقیم مصوب شده در اسناد بودجه به تفکیک زیر بخش‌های تشکیل دهنده آن
۱۱ ۳-۳-۱- مالیات بر واردات
۱۲ ۳-۳-۲- مالیات بر کالاها و خدمات
۱۵ ۴- جمع‌بندی و ارائه راهکار

مقدمه

گسترش تعهدات دولت در عرصه‌های اقتصادی - اجتماعی و تلاش در جهت تحقق اهدافی چون: تخصیص بهینه منابع، توزیع عادلانه درآمد، رشد اقتصادی، افزایش اشتغال، ثبات اقتصادی، حفظ سطح عمومی قیمت‌ها، بهبود تجارت بین‌الملل و بهبود ترازپرداخت‌ها، هزینه‌های پیش‌روی دولت‌ها را با روند صعودی مواجه ساخته است. از این‌رو، تأمین مالی چنین هزینه‌هایی برای دولت‌ها نیازمند دستیابی آنها به منابع درآمدی متنوع و پایدار است.

بررسی تجربه کشور در تأمین مالی هزینه‌های یادشده حاکی از این حقیقت است که دولت‌ها اغلب با درآمدهای حاصل از فروش نفت و درآمدهای مالیاتی به تأمین مالی هزینه‌های خود پرداخته‌اند و به علت وجود درآمدهای سرشار نفتی در سال‌های متمادی، همواره سهم درآمدهای مالیاتی در تأمین هزینه‌های دولت ناچیز بوده و در مقابل سهم منابع حاصل از فروش نفت خام در تأمین مالی این هزینه‌ها بالا بوده است. این در حالی است که، واکاوی تجربه کشورهای توسعه یافته در تأمین مالی هزینه‌های دولت حاکی از این حقیقت است که این کشورها تأکید زیادی بر درآمدهای مالیاتی به منظور تأمین هزینه‌های خود دارند. چراکه درآمدهای مالیاتی درآمد پایدار و درونزا محسوب می‌شوند. در حالی که درآمدهای حاصل از فروش نفت علاوه بر آنکه ماهیتی نوسانی داشته و متأثر از رخدادهای بین‌المللی می‌باشند، به علت محدود بودن ذخایر نفتی، به‌عنوان یک منبع درآمدی پایداری محسوب نشده و در آینده‌ای دور یا نزدیک کشورهای متکی به درآمدهای نفتی مجبور هستند که در فکر جایگزین نمودن درآمدهای نفتی با سایر درآمدها از جمله درآمدهای مالیاتی باشند.

همچنین سیاست‌های تحریم اقتصادی علیه جمهوری اسلامی ایران علیرغم تحمیل برخی هزینه‌ها بر اقتصاد کشور و ایجاد برخی نوسانات اقتصادی، حاوی درس‌های مفیدی برای سیاست‌گذاران اقتصادی کشور است. مهم‌ترین درس حاصل شده برای کشور از تحریم‌ها، توجه به اقتصاد مقاومتی و تکیه بر ظرفیت‌های داخلی اقتصاد می‌باشد. در واقع تجربه کاهش درآمدهای نفتی و کسری فزاینده بودجه دولت موجب گردیده که سیاست‌گذاران، مسئولین و برنامه‌ریزان اقتصادی کشور به اهمیت عدم وابستگی به درآمدهای ناپایدار و لزوم تکیه بر منابع جایگزین داخلی بیش از پیش پی‌ببرند. به‌طوری که، در بند «۱۷» از سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، بر ضرورت اصلاح نظام درآمدی دولت با افزایش سهم درآمدهای مالیاتی تأکید شده است. به‌نظر می‌رسد از عمده‌ترین دلایل تأکید اقتصاد مقاومتی روی مبتنی کردن بودجه دولت بر درآمدهای مالیاتی، پایدار بودن این‌گونه درآمدها و درون‌زا بودن آن است. به‌طوری که می‌توان گفت، درآمدهای مالیاتی کمترین آسیب‌پذیری را از ناحیه شوک‌های برون‌زا به اقتصاد کشور وارد می‌سازند.

براساس این، می‌توان نتیجه گرفت که درآمدهای مالیاتی در چرخه حیات اقتصادی کشور نقش مؤثری ایفا می‌کنند و از این‌رو، می‌توانند موجبات رهایی کشور از وابستگی به نفت و درآمدهای حاصل از صادرات نفت را به ارمغان آورند، اما آنچه در شرایط موجود کشور حائز اهمیت است و نباید از آن غافل شد چگونگی ایجاد ظرفیت‌های مالیاتی و در واقع چگونگی افزایش درآمدهای مالیاتی است. چراکه رویکرد حاکم بر اخذ مالیات می‌تواند تأثیرگذاری بالایی بر کلیه متغیرهای اقتصادی داشته باشد و از این‌گذر نحوه و شدت اعمال مالیات می‌تواند تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران، تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان را تحت تأثیر قرار دهد. زیرا بنگاه‌های اقتصادی (به‌عنوان سرمایه‌گذاران و تولیدکنندگان در اقتصاد) و خانوارها (به‌عنوان مصرف‌کنندگان و عوامل تولید در اقتصاد)، فرآیند تولید، مصرف و همچنین ترکیب و سبد دارایی‌های خود را براساس سیاست‌های مالیاتی در حال اجرا شکل می‌دهند تا بتوانند بیشترین سود و مطلوبیت را کسب کنند. از این‌رو، رویکرد دولت در افزایش درآمدهای مالیاتی باید هم‌راستا با شرایط اقتصادی کشور و وضعیت مودیان مالیاتی باشد، تا از این‌گذر نظام مالیاتی کشور بتواند به اهداف خود دست یابد. این امر در حالی است که، بکارگیری رویکرد افزایش درآمدهای مالیاتی توسط دولت بدون توجه به شرایط اقتصادی کشور و وضعیت مودیان مالیاتی، نه تنها نظام مالیاتی را در دستیابی به اهداف خود با شکست مواجه می‌سازد بلکه به بدتر شدن شرایط اقتصادی کشور می‌انجامد.

بر این اساس، هدف از گزارش پیش‌رو، واکاوی رویکرد دولت جهت اخذ مالیات در قوانین بودجه طی سال‌های ۱۳۹۲ الی ۱۳۹۵ و لایحه بودجه ۱۳۹۶ است. تا از این‌گذر با دلیل و برهان اثبات شود که فشار ناشی از افزایش درآمدهای مالیاتی در شرایط حاضر بر کدام یک از زیربخش‌های تشکیل دهنده درآمدهای مالیاتی است و آیا افزایش هر کدام از زیر بخش‌های مالیاتی فشاری را به فعالان اقتصادی تحمیل می‌کند.

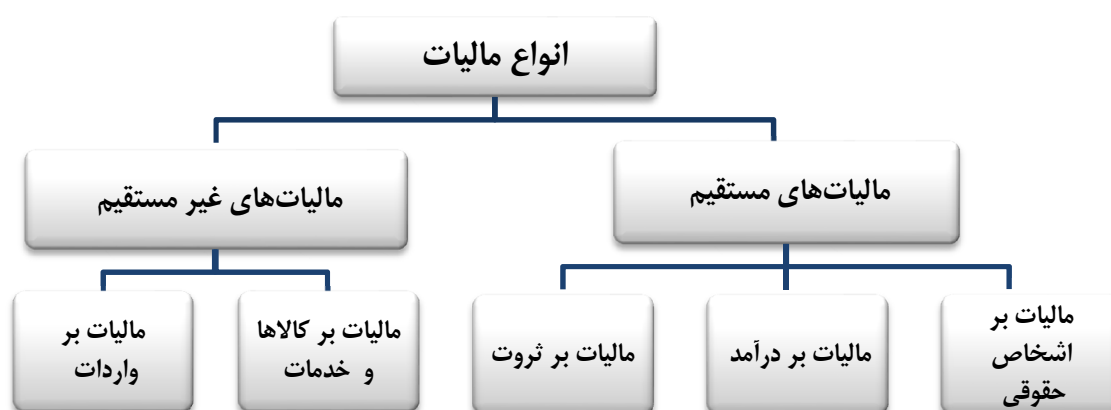
از این‌رو، در گزارش پیش‌رو، واکاوی در زیربخش‌های تشکیل دهنده درآمد مالیاتی با این رویکرد صورت می‌گیرد که افزایش ظرفیت‌های مالیاتی از طریق افزایش کدام یک از اجزای درآمدهای مالیاتی حاصل می‌شود و آیا افزایش ظرفیت‌های مالیاتی در اسناد بودجه سنواتی به نفع تولید است یا علیه تولید قرار دارد. بر این اساس، ابتدا ساختار کلی مالیات ستانی در کشور تشریح می‌شود، سپس مجموعه کارکردهایی که انتظار است با

اعمال مالیات برای اقتصاد حاصل شود، بیان می‌گردد و در ادامه، رویکرد حاکم بر کسب درآمدهای مالیاتی در اسناد بودجه مورد بررسی قرار می‌گیرد. در نهایت با جمع‌بندی مباحث مطرح شده، سعی بر آن است تا راهکارهای مناسبی جهت افزایش درآمدهای مالیاتی با تأکید بر رویکردهای مالیاتی که به نفع تولید و اقتصاد کشور است، ارائه شود.

۱- ساختار کلی نظام مالیات‌ستانی در کشور

در ساختار نظام مالیاتی کشور، درآمدهای مالیاتی به دو دسته، مالیات‌های مستقیم و مالیات‌های غیر مستقیم می‌شوند. همانطور که در نمودار شماره «۱» مشاهده می‌شود، **مالیات‌های مستقیم**، آن دسته از درآمدهای مالیاتی محسوب می‌شوند که مودی نمی‌تواند آن را به دیگری انتقال دهد. از این‌رو، مالیات‌های مستقیم، مستقیماً و متناسب با درآمد اشخاص - اعم از حقیقی و حقوقی - وصول شده و طبق تقسیم‌بندی آمارهای ملی، به سه طریق مالیات بر درآمد، مالیات بر دارایی و مالیات بر ثروت قابل وصول می‌باشند.

نمودار ۱- ساختار کلی نظام مالیاتی کشور

با توجه به نمودار مشاهده می‌شود که نوع دیگر مالیات؛ مالیات‌های غیرمستقیم است. **مالیات‌های غیرمستقیم** آن دسته از درآمدهای مالیاتی محسوب می‌شوند که مودی مالیاتی می‌تواند به آسانی آن را به دیگری انتقال دهد. از همین‌رو، این گروه از مالیات‌ها به ارزش برخی از کالاها و خدمات اضافه شده و پرداخت آن به مصرف‌کننده، صرف‌نظر از موقعیت مالی فرد، تعلق می‌گیرد و این نوع از مالیات‌ها به دو طریق، مالیات بر (مصرف و فروش) کالاها و خدمات و مالیات بر واردات دریافت می‌شوند.

۲- کارکردهای استفاده از ابزار مالیات در اقتصاد

کارکردهای اصلی استفاده از ابزار مالیات در اقتصاد عبارت است از:

۱- **تأمین درآمدهای عمومی کشور:** مالیات از جمله مهمترین ابزارهای تأمین درآمد دولت به‌شمار می‌رود. استفاده کارآمد از این ابزار، می‌تواند تأمین‌کننده بخش قابل توجهی از بودجه دولت باشد. اما باید توجه داشت که بالا بودن نرخ‌های مالیاتی هیچ‌گاه به‌معنای برخورداری بیشتر دولت از درآمدهای مالیاتی نیست. چرا که، نرخ‌های بالای مالیاتی، با کاهش انگیزه تداوم کسب و کارهای موجود و گسترش فعالیت‌های جدید، کاهش درآمدهای مالیاتی دولت را به همراه دارد.

۲- **گسترش عدالت:** توزیع نابرابر درآمد ملی و ثروت، مسایل زیادی از جمله مشکلات اقتصادی و اجتماعی به‌وجود می‌آورد. سیاست‌های مالیاتی دولت، به‌ویژه مالیات بر درآمد و مالیات بر ثروت، می‌تواند در کاهش نابرابری درآمد بین ثروتمندان و فقرا مؤثر واقع شود. در حقیقت، مالیات از مهمترین ابزارهای دولت جهت کاهش فاصله طبقاتی است که از طریق آن امکان بازتوزیع درآمدها به‌نحوی فراهم می‌آید که درآمد فقرا افزایش و درآمد ثروتمندان تعدیل می‌شود.

۳- **تخصیص مجدد منابع:** سیاست‌های مالیاتی دولت می‌تواند با تأثیرگذاری بر توزیع منابع میان صنایع مختلف، منابع اقتصادی را از صنایع و فعالیت‌های کم‌بازده و تولید کالاهای لوکس، به سمت فعالیت‌های سودآور و تولیدات اساسی سوق دهد. در صورت وضع مالیات بر تولید و مصرف کالاهای غیر اساسی و لوکس، تقاضا و تولید این کالاها کاهش یافته و زمینه‌های لازم برای سرمایه‌گذاری در کالاهای اساسی و ضروری فراهم می‌آید. از این رو، وضع اصولی مالیات می‌تواند نسبت به تخصیص مجدد منابع به سمت فعالیت‌های مولد مؤثر واقع گردد.

۴- **ثبات اقتصادی:** اتخاذ سیاست‌های مالیاتی مناسب، می‌تواند نقش مؤثری در کاهش نوسانات اقتصادی جامعه داشته باشد. به عبارت دیگر، در دوره رکود اقتصادی، با کاهش تقاضای مؤثر، مقدار سرمایه‌گذاری و درآمد ملی نیز کاهش می‌یابد، در این صورت دولت می‌تواند با اتخاذ سیاست‌های مناسب مالیاتی مشوق سرمایه‌گذاری باشد. از این رو، به دنبال تقویت سرمایه‌گذاری، اشتغال و درآمد ملی نیز افزایش می‌یابد و اقتصاد از وضعیت رکود خارج می‌شود. بنابراین، ابزار مالیات با برخورداری از اثرات تثبیت‌کنندگی خودکار، زمینه‌ساز ثبات اقتصادی در کشور است.

۵- **تجهیز منابع مالی و تشکیل سرمایه:** نرخ پایین تشکیل سرمایه، یکی از مشکلات عمده در رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه می‌باشد. در حالی که، اعمال سیاست‌های مناسب مالیاتی توسط دولت می‌تواند با کاهش هزینه تجهیز منابع مالی برای ایجاد سرمایه‌گذاری، نقش مهمی در رفع این معضل ایفا کند.

بدین ترتیب، مشخص می‌شود برخورداری از یک نظام مالیاتی کارآمد زمینه‌ساز تحقق اهداف چندگانه است. این امر در حالی است که، هنگامی می‌توان نظام مالیاتی را کارآمد دانست که در جریان انتقال مالیات چهار نوع اصل مهم رعایت شود:

- تناسب پرداخت‌ها در حد امکان با توان نسبی اشخاص حقیقی و حقوقی
- قابل پرداخت و قانونمند بودن مالیات‌ها
- تعیین زمان (به طوری که ضمن حفظ حقوق دولت کمترین فشار بر پرداخت‌کننده وارد شود).
- پایین بودن هزینه گردآوری مالیات و واریز آن به صورت کامل در خزانه‌داری

باتوجه به بندهای فوق این نتیجه حاصل می‌شود که آنچه در هنگام اخذ مالیات دارای اهمیت است میزان اخذ مالیات از هریک از پایه‌های مالیاتی است. زیرا اگر از یک پایه مالیاتی بیش از آنچه که استحقاق آن را دارد مالیات اخذ شود، فشار مالیاتی زیادی بر آن پایه مالیاتی، وارد خواهد شد و این امر تبعات منفی خاص خود را به همراه خواهد داشت. در ادامه به واکاوی رویکرد دولت جهت کسب مالیات در قوانین بودجه طی سال‌های ۱۳۹۲ الی ۱۳۹۵ و لایحه بودجه ۱۳۹۶، پرداخته می‌شود، تا از این گذر مشخص شود که فشار ناشی از افزایش درآمدهای مالیاتی در شرایط حاضر بر کدام یک از زیربخش‌های تشکیل دهنده درآمدهای مالیاتی است. از این رو، براساس اسناد بودجه سنواتی سعی بر آن است که رویکرد دولت در چگونگی انتقال فشار مالیاتی به فعالان اقتصادی و مصرف‌کنندگان نهایی مورد واکاوی قرار گیرد.

۳- رویکرد حاکم بر کسب درآمدهای مالیاتی در اسناد بودجه

با توجه به مراتب فوق، جهت دستیابی به تصویری جامع در ادامه سعی بر آن است که براساس سه شاخص، «درآمدهای مالیاتی مصوب شده در اسناد بودجه»، «مالیات‌های مستقیم مصوب شده در اسناد بودجه به تفکیک زیر بخش‌های تشکیل دهنده آن» و «مالیات‌های غیر مستقیم مصوب شده در اسناد بودجه به تفکیک زیر بخش‌های تشکیل دهنده آن» رویکرد حاکم برای کسب درآمدهای مالیاتی در اسناد بودجه سنواتی مورد واکاوی و تجزیه و تحلیل قرار گیرد.

۳-۱- کل درآمدهای مالیاتی مصوب شده در اسناد بودجه

به منظور واکاوی رویکرد حاکم بر کسب درآمدهای مالیاتی در اسناد بودجه ۱۳۹۲ الی ۱۳۹۶ در جدول شماره «۱» کل درآمدهای مالیاتی به تفکیک مالیات‌های مستقیم و مالیات‌های غیر مستقیم آمده است. با توجه به جدول ملاحظه می‌شود که کل درآمدهای مالیاتی مصوب شده در قانون بودجه سال ۱۳۹۲ از ۵۶ هزار میلیارد تومان به حدود ۱۱۳ هزار میلیارد تومان در لایحه بودجه ۱۳۹۶ افزایش یافته است. یعنی در طی دوره

۵ ساله مورد بررسی درآمدهای مالیاتی مصوب شده در قوانین بودجه سنواتی با رشد بیش از ۱۰۰ درصد مواجه شده است. با توجه به جدول ملاحظه می‌شود که بخش عمده افزایش در درآمدهای مالیاتی در طی سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ با رشدی معادل ۲۵ و ۲۶ درصد صورت گرفته است. مطابق با آمار و ارقام ارائه شده در جدول شماره «۱» ملاحظه می‌شود که در لایحه بودجه سال ۱۳۹۶، درآمدهای مالیاتی پیش‌بینی شده ۹ درصد نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است.

بررسی اجزای درآمدهای مالیاتی به تفکیک مالیات‌های مستقیم و مالیات‌های غیر مستقیم گویای این حقیقت است که، مالیات‌های مستقیم مصوب شده در قانون بودجه ۱۳۹۲ از ۳۳ هزار میلیارد تومان به حدود ۵۶ هزار میلیارد تومان در لایحه بودجه ۱۳۹۶ افزایش یافته است و همانطور که در جدول شماره «۱» ملاحظه می‌شود، مالیات‌های مستقیم مصوب شده در قوانین بودجه طی دوره پنج ساله مورد بررسی رشد ۶۸ درصدی را تجربه کرده است. با توجه به جدول ملاحظه می‌شود که بیشترین افزایش در مالیات‌های مستقیم مصوب شده در قوانین بودجه مربوط به قانون بودجه سال ۱۳۹۴ با رشدی معادل ۲۰ درصد نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۳ است.

جدول ۱- درآمدهای مالیاتی مصوب شده در قوانین بودجه سنواتی (ارقام: هزار میلیارد تومان)

شرح	قانون ۱۳۹۲	قانون ۱۳۹۳	قانون ۱۳۹۴	قانون ۱۳۹۵	لایحه ۱۳۹۶	رشد ۱۳۹۳ نسبت به ۱۳۹۲	رشد ۱۳۹۴ نسبت به ۱۳۹۳	رشد ۱۳۹۵ نسبت به ۱۳۹۴	رشد ۱۳۹۶ نسبت به ۱۳۹۵
_ مالیات‌های مستقیم	۳۳/۲۳	۳۶/۵۹	۴۳/۸۲	۵۰/۱	۵۶/۰۵	۱۰	۲۰	۱۴	۱۲
	۵۹	۵۲	۵۰	۴۸	۵۰				
_ مالیات‌های غیر مستقیم	۲۲/۸۴	۳۳/۶۶	۴۴/۵۵	۵۳/۶	۵۶/۶۶	۴۷	۳۲	۲۰	۶
	۴۱	۴۸	۵۰	۵۲	۵۰				
کل درآمدهای مالیاتی	۵۶/۰۷	۷۰/۲۵	۸۸/۳۷	۱۰۳/۷	۱۱۲/۷۱	۲۵	۲۶	۱۷	۹

مأخذ: گزیده آمار اقتصادی بانک مرکزی بخش مالی و بودجه و لایحه بودجه ۱۳۹۶

براساس اطلاعات جدول شماره «۱»، ملاحظه می‌شود که، مالیات‌های غیر مستقیم مصوب شده در قانون بودجه سال ۱۳۹۲ از حدود ۲۳ هزار میلیارد تومان به حدود ۵۷ هزار میلیارد تومان در لایحه بودجه سال ۱۳۹۶ افزایش یافته است و در دوره ۵ ساله مورد بررسی، رقم مصوب شده مالیات‌های غیر مستقیم، رشد ۱۴۸ درصدی را تجربه کرده است که بیشترین افزایش در ارقام مصوب شده مربوط به مالیات‌های غیر مستقیم در دو سال ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ با رشدی معادل ۴۷ و ۳۲ درصد رخ داده است. همچنین براساس اطلاعات جدول شماره «۱» این نتیجه حاصل می‌شود که سهم مالیات‌های مستقیم از کل درآمدهای مالیاتی مصوب شده در قوانین بودجه از ۵۹ درصد در سال ۱۳۹۲ به ۵۰ درصد در لایحه بودجه ۱۳۹۶ کاهش یافته است. در حالی که سهم مالیات‌های غیر مستقیم از کل درآمدهای مالیاتی مصوب شده در قوانین بودجه از ۴۱ درصد در سال ۱۳۹۲ به ۵۰ درصد در لایحه بودجه ۱۳۹۶ افزایش یافته است. این تغییر در ترکیب درآمدهای مالیاتی مصوب شده در اسناد بودجه سنواتی حاکی از این حقیقت است که دولت سیاست مالیات ستانی خود را از تولید به سمت مصرف تغییر داده است.

۲-۳- مالیات‌های مستقیم مصوب شده در اسناد بودجه به تفکیک زیر بخش‌های تشکیل دهنده آن

مالیات‌های مستقیم از سه جزء مالیات بر اشخاص حقوقی، مالیات بر درآمد و مالیات بر ثروت تشکیل شده است. ارقام مصوب شده این نوع از مالیات در اسناد بودجه سنواتی، در جدول شماره «۲» آمده است. با توجه به جدول ملاحظه می‌شود که عمده‌ترین جزء مالیات‌های مستقیم در قوانین بودجه سنواتی مربوط به مالیات بر اشخاص حقوقی با میانگین سهم ۶۷ درصد در طی دوره ۵ ساله مورد بررسی است. همچنین ملاحظه می‌شود که مالیات بر درآمد و مالیات بر ثروت به‌عنوان دیگر اجزای تشکیل دهنده مالیات مستقیم در ۵ سند بودجه مورد بررسی به ترتیب سهم

۲۸ و ۶ درصد از این نوع از مالیات را شامل می‌شوند. در ادامه به واکاوی روند اخذ مالیات در هر یک از زیر بخش‌های تشکیل دهنده مالیات مستقیم پرداخته می‌شود.

جدول ۲- مالیات مستقیم به تفکیک زیر بخش‌های آن (ارقام: هزار میلیارد تومان)

شرح	قانون ۱۳۹۲	قانون ۱۳۹۳	قانون ۱۳۹۴	قانون ۱۳۹۵	لایحه ۱۳۹۶	رشد ۱۳۹۳ نسبت به ۱۳۹۲	رشد ۱۳۹۴ نسبت به ۱۳۹۳	رشد ۱۳۹۵ نسبت به ۱۳۹۴	رشد ۱۳۹۶ نسبت به ۱۳۹۵
_ مالیات اشخاص حقوقی	۲۳	۲۳/۷۶	۲۹/۸۸	۳۳/۵۷	۳۵/۸۶	۳	۲۶	۱۲	۷
	۶۹	۶۵	۶۸	۶۷	۶۴				
_ مالیات بر درآمدها	۸/۱۵	۱۰/۱۳	۱۱/۵۹	۱۴/۰۷	۱۷/۲۴	۲۴	۱۴	۲۱	۲۳
	۲۵	۲۸	۲۶	۲۸	۳۱				
_ مالیات بر ثروت	۲/۰۶	۲/۶۸	۲/۳۵	۲/۵۱	۲/۹۵	۳۰	-۱۲	۷	۱۸
	۶	۷	۵	۵	۵				
جمع مالیات مستقیم	۳۳/۲۱	۳۶/۵۷	۴۳/۸۲	۵۰/۱۵	۵۶/۰۵	۱۰	۲۰	۱۴	۱۲

مأخذ: گزیده آمار اقتصادی بانک مرکزی بخش مالی و بودجه و لایحه بودجه ۱۳۹۶

۳-۲-۱- مالیات بر اشخاص حقوقی

یکی از اجزای مالیات مستقیم، مالیات بر اشخاص حقوقی است. این نوع از مالیات شامل: مالیات علی حساب اشخاص حقوقی دولتی، مالیات عملکرد شرکت‌های دولتی، مالیات نهادها و بنیادهای انقلاب اسلامی، مالیات اشخاص حقوقی غیر دولتی، مالیات علی الحساب شرکت‌های دولتی در حال واگذاری و سایر می‌باشد.

براساس اطلاعات جدول شماره «۳»، ملاحظه می‌شود که مالیات بر درآمد اشخاص حقوقی به‌عنوان مهم‌ترین منبع درآمدی، سهم قابل توجهی از درآمدهای مالیاتی کشور را به خود اختصاص داده است. این منبع مالیاتی در طی دوره پنج ساله مورد بررسی از متوسط رشد ۱۲ درصدی برخوردار بوده و به طور متوسط ۶۷ درصد مالیات‌های مستقیم و ۳۵ درصد کل درآمدهای مالیاتی مصوب شده در اسناد بودجه را طی سال‌های ۱۳۹۲ الی ۱۳۹۶ تشکیل می‌دهد. براساس آمار و ارقام ارائه شده در جدول شماره «۳» ملاحظه می‌شود که، عمده‌ترین جزء مالیات بر اشخاص حقوقی در قوانین بودجه سنواتی مربوط به مالیات بر اشخاص حقوقی غیر دولتی با متوسط سهم ۶۷ درصد در طی پنج سند بودجه است.

جدول ۳- اجزای مالیات بر اشخاص حقوقی (ارقام: هزار میلیارد تومان)

شرح	قانون ۱۳۹۲	قانون ۱۳۹۳	قانون ۱۳۹۴	قانون ۱۳۹۵	لایحه ۱۳۹۶	رشد ۱۳۹۲ نسبت به ۱۳۹۳	رشد ۱۳۹۴ نسبت به ۱۳۹۵	رشد ۱۳۹۶ نسبت به ۱۳۹۷
مالیات بر اشخاص حقوقی	۲۳/۰۰	۲۳/۷۴	۲۹/۸۶	۳۳/۵۷	۳۵/۸۴	۳	۲۶	۷
سهم از مالیات مستقیم	۶۹	۶۵	۶۸	۶۷	۶۴			
سهم از کل درآمدهای مالیاتی	۴۱	۳۴	۳۴	۳۲	۳۲			
مالیات علی الحساب اشخاص حقوقی دولتی	۳/۵۲	۴/۳۱	۵/۳۶	۵/۷۸	۴/۷۲	۲۲	۲۴	۱۸
سهم از مالیات بر اشخاص حقوقی (درصد)	۱۵	۱۸	۱۸	۱۷	۱۳			
مالیات عملکرد اشخاص حقوقی دولتی	۴	۳/۵	۳/۵	۴/۹۵	۷/۳۴	۱۳	۰	۴۸
سهم از مالیات بر اشخاص حقوقی (درصد)	۱۷	۱۵	۱۲	۱۵	۲۰			
مالیات نهادها و بنیادهای انقلاب اسلامی	۰/۰۶	۰/۰۶	۰/۰۷	۰/۱	۰/۰۶	۰	۱۷	۴۰
سهم از مالیات بر اشخاص حقوقی (درصد)	۰	۰	۰	۰	۰			
مالیات اشخاص حقوقی غیر دولتی	۱۴/۷	۱۵/۵۳	۲۰/۷۴	۲۲/۷۴	۲۳/۷۲	۶	۳۴	۴
سهم از مالیات بر اشخاص حقوقی (درصد)	۶۴	۶۵	۶۹	۶۸	۶۶			
مالیات علی الحساب شرکت‌های دولتی در حال واگذاری	۰/۶۹	۰/۳۱	۰/۱۶	۰	۰	۵۵	۴۸	۰
سهم از مالیات بر اشخاص حقوقی (درصد)	۳	۱	۱	۰	۰			
سایر	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۳	۰	۰	۰	۰	۰
سهم از مالیات بر اشخاص حقوقی (درصد)	۰	۰	۰	۰	۰			

مأخذ: گزیده آمار اقتصادی بانک مرکزی بخش مالی و بودجه و لایحه بودجه ۱۳۹۶

بر اساس اطلاعات جدول شماره «۳» در لایحه بودجه ۱۳۹۶، پیش‌بینی شده که مالیات بر اشخاص حقوقی ۷ درصد افزایش پیدا کند و از آنجا که پیش‌بینی شده در لایحه بودجه ۱۳۹۶ مالیات علی‌الحساب اشخاص حقوقی دولتی و مالیات نهادها و بنیادهای انقلاب اسلامی به میزان ۱۸ و ۴۰ درصد کمتر از قانون بودجه ۱۳۹۵ باشد، لذا افزایش مالیات بر درآمد اشخاص حقوقی به دلیل افزایش در زیر بخش مالیات بر عملکرد اشخاص حقوقی دولتی و مالیات اشخاص حقوقی غیر دولتی در نظر گرفته شده است و با توجه به اینکه متوسط سهم مالیات بر عملکرد اشخاص حقوقی دولتی در اسناد بودجه طی سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۹۶ حدود ۱۶ درصد است در حالی که متوسط سهم مالیات اشخاص حقوقی غیر دولتی در دوره مورد نظر معادل ۶۷ درصد است، می‌توان نتیجه گرفت که در لایحه بودجه ۱۳۹۶، همانند قوانین بودجه سال‌های قبل سهم عمده‌ای از افزایش مالیات بر اشخاص حقوقی از طریق اشخاص حقوقی غیر دولتی (شرکت‌های غیر دولتی) پاسخ داده می‌شود. در نتیجه پیش‌بینی می‌شود که شرکت‌های غیر دولتی در سال آینده مالیات بیشتری پرداخت کنند و در نتیجه فشار مالیاتی بیشتری به آنها تحمیل خواهد شد. شایان ذکر است که فشار مالیاتی تحمیل شده بر اشخاص حقوقی غیر دولتی در اسناد بودجه سنوات قبل در شرایطی بوده که عملکرد این شرکت‌ها تحت تأثیر قانون هدفمندسازی یارانه‌ها، رکود اقتصادی و شرایط تحریم اقتصادی بوده است. از این‌رو، افزایش مالیات بر شرکت‌های غیردولتی در شرایط حاضر تبعات منفی همچون کاهش انگیزه‌های سرمایه‌گذاری و تولیدی را به همراه خواهد داشت و این مسأله خود می‌تواند موجبات تداوم رکود و کند شدن رشد اقتصادی کشور را ایجاد کند.

۳-۲-۲- مالیات بر درآمد

مالیات بر درآمد به‌عنوان جزء دیگر مالیات مستقیم، شامل: مالیات حقوق کارکنان بخش عمومی، مالیات حقوق کارکنان بخش خصوصی، مالیات مشاغل، مالیات مستغلات، مالیات متفرقه درآمد و مالیات موضوع ماده ۱۱۹ قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران است. اخذ این منبع مالیاتی در مقایسه با سایر انواع مالیات سهل‌تر و فرار مالیاتی آن کمتر است. در جدول شماره «۴»، اطلاعات مربوط به اجزای مالیات بر درآمد آمده است با توجه به اطلاعات جدول ملاحظه می‌شود که، ارقام مصوب شده این منبع مالیاتی در طی ۵ سند بودجه سنواتی رشد

متوسط ۲۱ درصدی داشته است و متوسط سهم آن از مالیات‌های مستقیم و کل درآمدهای مالیاتی به ترتیب حدود ۲۸ و ۱۴ درصد است که در مقایسه با مالیات بر درآمد اشخاص حقوقی سهم کمتری از کل درآمدهای مالیاتی را به خود اختصاص داده است.

واکاوی وضعیت زیربخش‌های تشکیل دهنده مالیات بر درآمد طی ۵ سند بودجه مورد بررسی، حاکی از این حقیقت است که سهم مالیات بر حقوق کارکنان بخش عمومی و خصوصی به ترتیب ۳۰ و ۳۱ درصد از مالیات بر درآمد را تشکیل می‌دهد و مالیات بر مشاغل به‌عنوان یکی دیگر از زیر بخش‌های مالیات بر درآمد سهمی حدود ۳۳ درصد از مالیات بر درآمد را به خود اختصاص داده است. از این رو، می‌توان گفت که از شش زیربخش تشکیل دهنده مالیات بر درآمد، سه زیر بخش، شامل: مالیات بر حقوق کارکنان بخش عمومی، مالیات بر حقوق کارکنان بخش خصوصی و مالیات بر مشاغل در کل حدود ۹۴ درصد از مالیات بر درآمد را تشکیل می‌دهند و سه زیر بخش دیگر (مالیات مستغلات، مالیات متفرقه درآمد و مالیات موضوع ماده ۱۱۹ قانون برنامه)، روی هم رفته سهم ۶ درصدی از مالیات بر درآمد را دارا می‌باشند.

جدول ۴- اجزای مالیات بر درآمد (ارقام: هزار میلیارد تومان)

شرح	قانون ۱۳۹۲	قانون ۱۳۹۳	قانون ۱۳۹۴	قانون ۱۳۹۵	لایحه ۱۳۹۶	رشد ۱۳۹۲ به ۱۳۹۳	رشد ۱۳۹۳ به ۱۳۹۴	رشد ۱۳۹۴ به ۱۳۹۵	رشد ۱۳۹۵ به ۱۳۹۶
مالیات بر درآمد	۸/۱۰	۱۰/۲۱	۱۱/۵۸	۱۴/۰۷	۱۷/۲۳	۲۶	۱۳	۲۲	۲۲
سهم از مالیات مستقیم	۲۴/۳۸	۲۷/۹۰	۲۶/۴۳	۲۸/۰۸	۳۰/۷۴				
سهم از کل درآمدهای مالیاتی	۱۴/۴۵	۱۴/۵۳	۱۳/۱۰	۱۳/۵۷	۱۵/۲۹				
مالیات حقوق کارکنان بخش عمومی	۲/۱۱	۳/۵۴	۳/۰۵	۴/۳۹	۵/۰۵	۶۸	۱۴	۴۴	۲۵
سهم از مالیات بر درآمد (درصد)	۲۶	۳۵	۲۶	۳۱	۳۲				
مالیات حقوق کارکنان بخش خصوصی	۲/۶	۲/۷۸	۴/۰۶	۴/۵۱	۵/۳۲	۷	۴۶	۱۱	۱۸
سهم از مالیات بر درآمد (درصد)	۳۲	۲۷	۳۵	۳۲	۳۱				
مالیات مشاغل	۲/۹۹	۳/۲۶	۳/۷۹	۴/۲۵	۵/۳۶	۹	۱۶	۱۲	۲۶
سهم از مالیات بر درآمد (درصد)	۳۷	۳۲	۳۳	۳۰	۳۱				
مالیات مستغلات	۰/۳	۰/۴۳	۰/۵۷	۰/۷۹	۰/۹۳	۴۳	۳۳	۳۹	۱۸
سهم از مالیات بر درآمد (درصد)	۴	۴	۵	۶	۵				
مالیات متفرقه درآمد	۰	۰/۱	۰/۰۱	۰/۰۱	۰	۰	۹۰	۰	-۰۰
سهم از مالیات بر درآمد (درصد)	۰	۱	۰	۰	۰				
مالیات موضوع ماده ۱۱۹ قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه	۰/۱	۰/۱	۰/۱	۰/۱۲	۰/۱۲	۰	۰	۰	۰
سهم از مالیات بر درآمد (درصد)	۱	۱	۱	۱	۱				

مأخذ: گزیده آمار اقتصادی بانک مرکزی بخش مالی و بودجه و لایحه بودجه ۱۳۹۶

از سوی دیگر، با توجه به جدول شماره «۴»، ملاحظه می‌شود که در لایحه بودجه سال ۱۳۹۶ و در زیر بخش‌های مالیات بر درآمد بیشترین افزایش مربوط به مالیات بر مشاغل است. در واقع رشد ۲۶ درصدی مالیات بر مشاغل در لایحه بودجه ۱۳۹۶ نسبت به رقم مصوب شده در قانون بودجه ۱۳۹۵ بدین معنا است که مشمولین این نوع مالیات (مالیات بر مشاغل) در سال ۱۳۹۶، باید حدود ۲۶ درصد مالیات بیشتری نسبت به سال ۱۳۹۵ پرداخت کنند. با توجه به شرایط رکودی حاکم بر اقتصاد کشور، تحمیل فشار مالیاتی به صاحبان کسب و کار از طریق افزایش مالیات بر مشاغل می‌تواند انگیزه سرمایه‌گذاری را در صاحبان کسب و کار کاهش دهد و مانع ورود کارآفرینان جدید به صحنه فعالیت‌های اقتصادی گردد. ابعاد اهمیت حساس شدن به این مسأله از آنجا بیشتر نمایان می‌شود که بدانیم اصابت مالیات بر مشاغل به برخی از تولیدکنندگانی است که در مشاغل کوچک مشغول به فعالیت هستند، لذا افزایش این نوع مالیات در شرایط رکودی حاکم بر اقتصاد کشور، کاهش سودآوری این واحدهای تولیدی را به همراه خواهد داشت و در نتیجه از یک‌سو، انگیزه صاحبان کسب‌وکار کوچک برای ادامه فعالیت کاهش خواهد یافت و از سوی دیگر، این روند از ورود افراد جدید به کسب‌کارهای کوچک جلوگیری خواهد کرد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که افزایش درآمدهای مالیاتی از طریق تحمیل فشار مالیاتی بر مشاغل، بر انگیزه و روند سرمایه‌گذاری فعالین اقتصادی تأثیر منفی خواهد داشت و از این گذر موجب خواهد شد که کسب‌وکارهای کمتری راه‌اندازی شوند، که برآیند تمامی موارد مورد اشاره کاهش درآمدهای مالیاتی دولت را در بر خواهد داشت.

۳-۲-۳- مالیات بر ثروت

مالیات بر ثروت به‌عنوان یکی دیگر از اجرای تشکیل دهنده مالیات مستقیم، شامل: مالیات بر ارث، مالیات بر درآمدهای انتقالی، مالیات نقل و انتقالات سرقفلی، مالیات نقل و انتقالات سهام، مالیات نقل و انتقالات املاک، حق تمبر و اوراق بهادار است. در جدول شماره «۵»، اطلاعات مربوط به اجزای مالیات بر ثروت آمده است.

با توجه به اطلاعات جدول ملاحظه می‌شود که، ارقام مصوب شده این منبع مالیاتی در طی ۵ سند بودجه سنواتی رشد متوسط ۱۱ درصدی داشته است و متوسط سهم آن از مالیات‌های مستقیم و کل درآمدهای مالیاتی به ترتیب ۵/۸ و ۳ درصد است. آمار مورد اشاره گویای این حقیقت است که مالیات بر ثروت سهم ناچیزی از درآمدهای مالیاتی را به خود اختصاص داده است. در حالی که، این پایه مالیاتی از ظرفیت بالایی برای افزایش درآمدهای مالیاتی برخوردار است و تداوم سهم پایین مالیات بر ثروت، بیانگر این نکته است که نظام مالیاتی کشور در ایجاد ظرفیت‌های مالیاتی در این پایه مالیاتی دچار ضعف است. از این‌رو، عدم وصول مالیات و تمرکز ثروت در دست تعداد کمی از افراد و شرکت‌ها، موجب شده رشد مناسبی در درآمد مالیاتی دولت از این منبع درآمدی حاصل نشود.

جدول ۵- اجزای مالیات بر ثروت (ارقام: هزار میلیارد تومان)

شرح	قانون ۱۳۹۲	قانون ۱۳۹۳	قانون ۱۳۹۴	قانون ۱۳۹۵	لایحه ۱۳۹۶	رشد ۱۳۹۳ نسبت به ۱۳۹۲	رشد ۱۳۹۴ نسبت به ۱۳۹۳	رشد ۱۳۹۵ نسبت به ۱۳۹۴	رشد ۱۳۹۶ نسبت به ۱۳۹۵
مالیات بر ثروت	۲/۰۵	۲/۶۷	۲/۳۳	۲/۵۱	۲/۹۴	۳۱	-۳	۸	۱۷
سهم از مالیات مستقیم	۶/۱۶	۷/۳۱	۵/۳۱	۵/۰۱	۵/۲۴				
سهم از کل درآمدهای مالیاتی	۳/۶۵	۳/۸۱	۲/۶۳	۲/۴۲	۲/۶۰				
مالیات بر ارث	۰/۲۶	۰/۳۶	۰/۴۱	۰/۴۶	۰/۵۵	۲۸	۱۴	۱۲	۲۰
سهم از مالیات بر ثروت (درصد)	۱۳	۱۳	۱۸	۱۸	۱۹				
مالیات بر نقل و انتقالات سرقفلی	۰/۳۸	۰/۵۲	۰/۶	۰/۷۲	۰/۸۲	۲۷	۱۵	۲۰	۱۴
سهم از مالیات بر ثروت (درصد)	۱۹	۱۹	۲۶	۲۹	۲۸				
مالیات بر نقل و انتقالات سهام	۰/۳۲	۰/۵۱	۰/۵۸	۰/۵۲	۰/۶۵	۵۹	۱۴	-۱۰	۲۵
سهم از مالیات بر ثروت (درصد)	۱۶	۱۹	۲۵	۲۱	۲۲				
مالیات نقل و انتقالات املاک	۰/۲۸	۰/۴۲	۰/۴۱	۰/۳۶	۰/۴۴	۵۰	-۲	-۲	۲۲
سهم از مالیات بر ثروت (درصد)	۱۴	۱۶	۱۸	۱۴	۱۵				
حق تمبر و اوراق بهادار	۰/۸	۰/۸۶	۰/۳۲	۰/۴۲	۰/۴۷	۲	-۳۳	۳۱	۱۲
سهم از مالیات بر ثروت (درصد)	۳۹	۳۲	۱۴	۱۷	۱۶				
سایر	۰/۰۰۷	۰/۰۰۴	۰/۰۰۵	۰/۰۰۳	۰/۰۰۶	-۴۳	۲۵	۵۰۰	-۸۰
سهم از مالیات بر ثروت (درصد)	۰	۰	۰	۱	۰				

مأخذ: گزیده آمار اقتصادی بانک مرکزی بخش مالی و بودجه و لایحه بودجه ۱۳۹۶

۳-۳- مالیات‌های غیرمستقیم مصوب شده در اسناد بودجه به تفکیک زیر بخش‌های تشکیل دهنده آن

مالیات‌های غیر مستقیم بر پایه مصرف می‌شوند و از این‌رو، از دو جزء مالیات بر واردات و مالیات بر کالاها و خدمات تشکیل می‌شوند. ار قام مصوب شده این نوع از مالیات در اسناد بودجه سنواتی در جدول شماره «۶» آمده است با توجه به جدول ملاحظه می‌شود که مالیات بر کالاها و خدمات سهم عمده‌ای از مالیات‌ها غیر مستقیم را به خود اختصاص داده است. به این صورت که در طی ۵ سند بودجه مورد بررسی از سال ۱۳۹۲ الی ۱۳۹۶، سهم مالیات بر واردات از ۴۶ درصد به ۳۰ درصد کاهش یافته است. در حالی که سهم مالیات مالیات بر کالاها و خدمات از ۵۴ درصد به ۷۰ درصد افزایش یافته است. براساس آمارهای مورد اشاره می‌توان نتیجه گرفت که به علت سهم عمده مالیات بر کالاها و خدمات از

مالیات‌های غیر مستقیم، افزایش مالیات‌های غیر مستقیم و فشار مالیاتی ناشی از آن از طریق مالیات بر کالاها و خدمات بر مودیان مالیاتی وارد می‌شود. در ادامه به واکاوی رویکرد اخذ مالیات در هر یک از زیر بخش‌های تشکیل دهنده مالیات غیر مستقیم در اسناد بودجه پرداخته می‌شود.

جدول ۶- مالیات غیر مستقیم به تفکیک زیر بخش‌های آن (ارقام: هزار میلیارد تومان)

شرح	قانون ۱۳۹۲	قانون ۱۳۹۳	قانون ۱۳۹۴	قانون ۱۳۹۵	لایحه ۱۳۹۶	رشد ۱۳۹۳ نسبت به ۱۳۹۲	رشد ۱۳۹۴ نسبت به ۱۳۹۳	رشد ۱۳۹۵ نسبت به ۱۳۹۴	رشد ۱۳۹۶ نسبت به ۱۳۹۵
مالیات بر واردات	۱۰/۶	۱۰/۹	۱۳/۷۳	۱۶/۹۳	۱۷/۱۸	۳	۲۶	۲۳	۱
سهم (درصد)	۴۶	۳۲	۳۱	۳۲	۳۰				
مالیات بر کالاها و خدمات	۱۲/۲۴	۲۲/۷۵	۳۰/۸۲	۳۶/۷۵	۳۹/۴۸	۸۶	۳۵	۱۹	۷
سهم (درصد)	۵۴	۶۸	۶۹	۶۸	۷۰				
جمع مالیات غیر مستقیم	۲۲/۸۴	۳۳/۶۵	۴۴/۵۵	۵۳/۶۸	۵۶/۶۶	۴۷	۳۲	۲۰	۶

مأخذ: گزیده آمار اقتصادی بانک مرکزی بخش مالی و بودجه و لایحه بودجه ۱۳۹۶

۳-۳-۱- مالیات بر واردات

مالیات بر واردات به عنوان یک جزء تشکیل دهنده مالیات غیر مستقیم، شامل: حقوق ورودی کالاها، واردات خودرو، حقوق ورودی دستگاه‌های اجرایی و سایر (ثبت معافیت‌ها و تخفیف‌های گمرکی) است. ارقام مربوط به این جزء از مالیات‌های غیر مستقیم در جدول شماره «۷» آمده است.

جدول ۷- اجزای مالیات بر واردات (ارقام: هزار میلیارد تومان)

شرح	قانون ۱۳۹۲	قانون ۱۳۹۳	قانون ۱۳۹۴	قانون ۱۳۹۵	لایحه ۱۳۹۶	رشد ۱۳۹۳ نسبت به ۱۳۹۲	رشد ۱۳۹۴ نسبت به ۱۳۹۳	رشد ۱۳۹۵ نسبت به ۱۳۹۴	رشد ۱۳۹۶ نسبت به ۱۳۹۵
مالیات بر واردات	۱۰/۵۹	۱۰/۹۰	۱۳/۷۱	۱۶/۹۳	۱۷/۱۷	۳	۲۶	۲۳	۱
سهم از مالیات غیر مستقیم (درصد)	۴۶/۳۷	۳۲/۳۸	۳۰/۷۷	۳۱/۵۹	۳۰/۳۰				
سهم از کل درآمدهای مالیاتی (درصد)	۱۸/۸۹	۱۵/۵۲	۱۵/۵۱	۱۶/۳۳	۱۵/۲۳				
حقوق ورودی سایر کالاها	۷/۷۲	۹/۰۷	۱۱/۶۶	۱۲/۳۴	۱۳/۰۹	۱۷	۲۹	۶	۶
سهم از مالیات بر واردات (درصد)	۷۳	۸۳	۸۵	۷۳	۷۶				
مالیات واردات خودرو	۲/۲	۱/۱۶	۱/۳۶	۳/۴۴	۳/۲۱	-۴۷	۱۷	۱۵۳	-۷
سهم از مالیات بر واردات (درصد)	۲۱	۱۱	۱۰	۲۰	۱۹				
حقوق ورودی دستگاه‌های اجرایی	۰/۱۲	۰/۱۲	۰/۰۹	۰/۱	۰/۰۷	۰	-۲۵	۱۱	-۳۰
سهم از مالیات بر واردات (درصد)	۱	۱	۱	۱	۰				
سایر	۰/۵۵	۰/۵۵	۰/۶	۱/۰۵	۰/۸	۰	۹	۷۵	-۲۴
سهم از مالیات بر واردات (درصد)	۵	۵	۴	۶	۵				

مأخذ: گزیده آمار اقتصادی بانک مرکزی بخش مالی و بودجه و لایحه بودجه ۱۳۹۶

با توجه به اطلاعات جدول ملاحظه می‌شود که، ارقام مصوب شده مالیات بر واردات در طی ۵ سند بودجه سنواتی رشد متوسط ۱۴ درصدی داشته است و متوسط سهم آن از مالیات‌های غیر مستقیم و کل درآمدهای مالیاتی به ترتیب ۳۴ و ۱۶ درصد است. براساس اطلاعات جدول ملاحظه می‌شود که در طی پنج سند بودجه مورد بررسی، حقوق ورودی کالاها سهم عمده‌ای از مالیات بر واردات را تشکیل می‌دهد. متوسط سهم ۷۸ درصدی حقوق ورودی کالاها، گویای این حقیقت است که بخش عمده‌ای از افزایش مالیات بر واردات توسط افزایش حقوق ورودی کالاها پاسخ

داده می‌شود. اهمیت این مسأله از آنجا است که بر اساس آمارهای ارائه شده در جدول شماره «۷»، ملاحظه می‌شود که در لایحه بودجه ۱۳۹۶ نیز تأکید ظرفیت‌های مالیاتی برای کسب مالیات از جزء مالیات بر واردات متمرکز بر حقوق ورودی کالاها، با رشد ۶ درصدی نسبت به رقم مصوب شده در قانون بودجه ۱۳۹۵ است. در این رابطه باید گفت که اگر افزایش حقوق ورودی کالاها در لایحه بودجه ۱۳۹۶ ناشی از افزایش حجم واردات است، فشاری از بابت افزایش مالیات بر واردکنندگان کالاها و خدمات تحمیل نخواهد شد، اما اگر افزایش حقوق ورودی کالاها از طریق افزایش تعرفه‌های گمرکی و عوارض وضع شده بر واردات اتفاق افتاده است این امر موجب افزایش قیمت کالاها و خدمات می‌شود و در نتیجه بار مالیاتی از این‌گذر به مصرف‌کنندگان نهایی منتقل می‌شود.

۳-۲- مالیات بر کالاها و خدمات

مالیات بر کالاها و خدمات به‌عنوان جزء دیگر تشکیل دهنده مالیات غیر مستقیم، شامل: مالیات بر فروش فرآورده‌های نفتی، عوارض خروج مسافر از مرزهای کشور، مالیات بر ارزش‌افزوده، مالیات بر فروش سیگار، مالیات بر نقل و انتقالات اتومبیل و مالیات شماره‌گذاری خودرو می‌باشد. ارقام مربوط به این جزء از مالیات‌های غیر مستقیم در جدول شماره «۸» آمده است.

مطابق با اطلاعات جدول ملاحظه می‌شود که، ارقام مصوب شده مالیات بر کالاها و خدمات در طی ۵ سند بودجه سنواری رشد متوسط ۳۷ درصدی داشته است و متوسط سهم آن از مالیات‌های غیر مستقیم و کل درآمدهای مالیاتی به ترتیب ۶۶ و ۳۲ درصد بوده است.

براساس اطلاعات جدول ملاحظه می‌شود که در طی پنج سند بودجه مورد بررسی، مهم‌ترین اجزای مالیات بر کالاها و خدمات مالیات بر ارزش‌افزوده و مالیات بر فرآورده‌های نفتی می‌باشد. متوسط سهم ۷۵ و ۱۳ درصدی مالیات بر ارزش‌افزوده و مالیات بر فرآورده‌های نفتی از مالیات بر کالاها و خدمات، گویای این حقیقت است که بخش عمده‌ای از افزایش مالیات بر کالاها و خدمات توسط افزایش مالیات بر دو جزء مورد اشاره (مالیات بر ارزش‌افزوده و مالیات بر فرآورده‌های نفتی) پاسخ داده می‌شود. اهمیت این مسأله از آنجا است که بر اساس آمارهای ارائه شده در جدول شماره «۸»، ملاحظه می‌شود که در لایحه بودجه ۱۳۹۶ نیز تأکید ظرفیت‌های مالیاتی برای کسب مالیات از جزء مالیات بر کالاها و خدمات متمرکز بر مالیات بر ارزش‌افزوده و مالیات بر فرآورده‌های نفتی است، به‌این صورت که ملاحظه می‌شود دو جزء مورد نظر به ترتیب با رشد ۷ و ۵ درصدی در لایحه بودجه ۱۳۹۶ نسبت به رقم مصوب شده در قانون بودجه ۱۳۹۵ مواجه شده‌اند.

جدول ۸- اجزای مالیات بر کالاها و خدمات (ارقام: هزار میلیارد تومان)

شرح	قانون ۱۳۹۲	قانون ۱۳۹۳	قانون ۱۳۹۴	قانون ۱۳۹۵	لایحه ۱۳۹۶	رشد ۱۳۹۳ نسبت به ۱۳۹۲	رشد ۱۳۹۴ نسبت به ۱۳۹۳	رشد ۱۳۹۵ نسبت به ۱۳۹۴	رشد ۱۳۹۶ نسبت به ۱۳۹۵
مالیات بر کالاها و خدمات	۱۲/۲۴	۲۲/۷۳	۳۰/۸۱	۳۶/۷۶	۳۹/۴۷	۸۶	۳۶	۱۹	۷
سهم از مالیات غیر مستقیم (درصد)	۵۳/۵۹	۶۷/۵۳	۶۹/۱۶	۶۸/۵۸	۶۹/۶۶				
سهم از کل درآمدهای مالیاتی (درصد)	۲۱/۸۳	۳۲/۳۶	۳۴/۸۷	۳۵/۴۵	۳۵/۰۲				
مالیات بر فروش فرآورده‌های نفتی	۱/۶	۲/۹۴	۳/۷۵	۴/۵۳	۴/۷۷	۸۴	۲۸	۲۱	۵
سهم از مالیات بر کالاها و خدمات (درصد)	۱۳	۱۳	۱۲	۱۲	۱۲				
دو درصد مالیات سایر کالاها	۰/۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۱	۰/۰۱	-۹۰	۰	۹۰۰	۰
سهم از مالیات بر کالاها و خدمات (درصد)	۰	۰	۰	۰	۰				
مالیات بر ارزش افزوده	۹/۵۲	۱۸/۲۳	۲۴/۸۴	۲۴/۸۶	۲۶/۶۸	۹۱	۳۶	۰	۷
سهم از مالیات بر کالاها و خدمات (درصد)	۷۸	۸۰	۸۱	۶۸	۶۸				
عوارض خروجی مسافر از مرزهای کشور	۰/۱۵	۰/۲۲	۰/۳۷	۰/۴	۰/۳۸	۴۷	۶۸	۸	-۵
سهم از مالیات بر کالاها و خدمات (درصد)	۱	۱	۱	۱	۱				
مالیات بر فروش سیگار	۰/۲۴	۰/۴۱	۰/۴۳	۰/۴۵	۰/۴۶	۷۱	۵	۵	۲
سهم از مالیات بر کالاها و خدمات (درصد)	۲	۲	۱	۱	۱				
مالیات بر نقل و انتقال اتومبیل	۰/۲۹	۰/۴۲	۰/۷۱	۰/۷۴	۰/۷۳	۴۵	۶۹	۴	-۱
سهم از مالیات بر کالاها و خدمات (درصد)	۲	۲	۲	۲	۲				
مالیات شماره‌گذاری خودرو	۰/۴۳	۰/۵۱	۰/۷۱	۰/۷۷	۱/۱	۱۹	۳۹	۸	۴۳
سهم از مالیات بر کالاها و خدمات (درصد)	۴	۲	۲	۲	۳				
سایر	۰	۰	۰	۵	۵/۳۴	۰	۰	۰	۷
سهم از مالیات بر کالاها و خدمات (درصد)	۰	۰	۰	۱۴	۱۴				

مأخذ: گزیده آمار اقتصادی بانک مرکزی بخش مالی و بودجه و لایحه بودجه ۱۳۹۶

افزایش اخذ درآمدهای مالیاتی از زیر بخش مالیات بر فروش فرآورده‌های نفتی، از طریق افزایش نرخ مالیات بر فروش، افزایش قیمت و افزایش مصرف فرآورده‌های نفتی امکان‌پذیر است. اگر افزایش درآمدهای مالیاتی به‌واسطه افزایش قیمت و افزایش نرخ مالیات بر فرآورده‌های نفتی باشد، این امر به افزایش قیمت کالاهای حاصل شده از فرآورده‌های نفتی می‌انجامد و این مسأله نیز به نوبه خود به افزایش تورم و ایجاد بی‌ثباتی در اقتصاد دامن می‌زند.

از سوی دیگر، مالیات بر ارزش‌افزوده به‌عنوان یکی از مهم‌ترین اجزای تشکیل‌دهنده مالیات بر کالاها و خدمات، یک مالیات چند مرحله‌ای است و این نوع مالیات در مراحل مختلف تولید و توزیع براساس درصدی از ارزش‌افزوده کالاها و خدمات تولید شده توسط بنگاه‌ها در هر مرحله اخذ می‌شود. ابعاد اهمیت حساس شدن به این نوع مالیات از آنجا دوچندان می‌گردد که بدانیم مالیات بر ارزش‌افزوده همانند سایر اجزای مالیات غیر مستقیم بر قیمت کالاها و خدمات اضافه می‌شود و در نتیجه بار مالیاتی حاصل از مالیات بر ارزش‌افزوده در نهایت بر دوش مصرف‌کننده نهایی است. اما اثری که مالیات بر ارزش‌افزوده بر اقتصاد وارد می‌سازد را می‌توان هم از سمت عرضه اقتصاد و هم از سمت تقاضای اقتصاد مورد واکاوی قرار داد.

در **سمت تقاضای اقتصاد**، افزایش قیمت کالاها و خدمات ناشی از افزایش مالیات بر ارزش‌افزوده، حسب اینکه مصرف‌کننده چه نوع کالایی را تقاضا می‌کند، می‌تواند بر مقدار تقاضای کل متأثر سازد. اگر کالا از نوع کالای ضروری بوده و بر اساس اعمال مالیات بر ارزش‌افزوده با افزایش قیمت مواجه شود، اعمال مالیات بر ارزش‌افزوده تأثیر چندانی بر تقاضای کل نخواهد داشت، اما در صورتی که کالای مشمول افزایش قیمت ناشی از اعمال مالیات بر ارزش‌افزوده از نوع کالای لوکس و تجملی محسوب شود، اعمال مالیات بر ارزش‌افزوده بر تقاضای این نوع از کالاها تأثیر منفی داشته و در نتیجه به کاهش تقاضا در این کالاها می‌انجامد، کاهش تقاضا نیز موجب کاهش فروش و در نتیجه کاهش حاشیه سود تولیدکنندگان می‌شود.

در سمت عرضه اقتصاد، از یک سو، افزایش سطح قیمت‌ها در اثر اعمال مالیات بر ارزش افزوده باعث خواهد شد که نیروی کار به‌عنوان یک جزء از عوامل تولید، جهت حفظ قدرت خرید خود، دستمزدهای بالاتری را در ازای فروش خدمات کاری خود از بنگاه‌ها طلب کند، که این امر نیز به افزایش هزینه‌های تولید و کاهش حاشیه سود بنگاه‌ها می‌انجامد و در نتیجه انگیزه ورود به عرصه تولید و افزایش سرمایه‌گذاری را از فعالین اقتصادی سلب می‌کند. از سوی دیگر، اگر مالیات بر ارزش افزوده بر کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای در امر تولید اعمال گردد، موجب افزایش قیمت این نوع از کالاها می‌شود و افزایش قیمت کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای به طور مستقیم موجبات افزایش هزینه‌های تولید را به همراه خواهد داشت و این مسأله به خودی خود، کاهش حاشیه سود بنگاه‌ها و در نتیجه کاهش مقیاس فعالیت را برای بنگاه‌های اقتصادی به همراه خواهد داشت و به‌عنوان مانعی بر سر راه ورود بنگاه‌های جدید به عرصه فعالیت‌های اقتصادی نقش آفرینی می‌کند. ابعاد اهمیت حساس شدن به این مسأله در لایحه بودجه ۱۳۹۶ از آنجا بیشتر نمایان می‌شود که بدانیم در شرایط رکودی حاکم بر اقتصاد کشور، کسب درآمدهای مالیاتی از طریق مالیات بر ارزش افزوده، با تأثیرگذاری مثبت بر هزینه‌های تولید و تأثیرگذاری منفی بر مقدار فروش و سود بنگاه‌ها نه تنها موجب خروج اقتصاد از رکود نمی‌شود بلکه با توجه به سازوکارهای توضیح داده شده زمان خروج از رکود را برای اقتصاد کشور طولانی‌تر می‌سازد.

در نهایت این نتیجه حاصل می‌شود که اگرچه افزایش درآمدهای مالیاتی از طریق افزایش مالیات بر ارزش افزوده به افزایش قیمت کالاها و خدمات منجر می‌شود و اگرچه پرداخت‌کنندگان نهایی مالیات بر ارزش افزوده مصرف‌کنندگان هستند اما باید به این نکته توجه نمود که مالیات بر ارزش افزوده با اثرگذاری بر هر دو سمت عرضه و تقاضای اقتصاد از یک سو، کاهش تقاضا برای کالاها را به همراه دارد و از سوی دیگر، به افزایش هزینه‌های تولید به واسطه افزایش قیمت عوامل تولید همچون افزایش هزینه استخدام نیروی کار و افزایش قیمت کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای می‌انجامد که برآیند اثر تمامی موارد یاد شده با تأثیرگذاری منفی بر روی حاشیه سود بنگاه‌های اقتصادی، از انگیزه فعالین اقتصاد به امر تولید و سرمایه‌گذاری می‌کاهد. از این رو، این نتیجه حاصل می‌شود که افزایش درآمدهای مالیاتی از طریق افزایش مالیات بر ارزش افزوده علاوه بر فشار مالیاتی که بر مصرف‌کنندگان وارد می‌سازد، به‌طور غیر مستقیم بار مالیاتی را به تولیدکنندگان نیز انتقال می‌دهد. در لایحه بودجه ۱۳۹۶ نیز مشاهده می‌شود که افزایش مالیات بر کالاها و خدمات از طریق افزایش مالیات بر زیر بخش‌های مالیات بر فرآورده‌های نفتی، مالیات بر ارزش افزوده، مالیات بر سیگار و مالیات بر شماره‌گذاری خودرو پاسخ داده شده است و با توجه به اینکه مالیات بر ارزش افزوده سهم عمده‌ای از مالیات بر کالاها و خدمات را تشکیل می‌دهد و بقیه زیر جزءهای مورد اشاره، سهم ناچیزی از مالیات بر کالاها و خدمات را دارند می‌توان نتیجه گرفت که در لایحه بودجه ۱۳۹۶ نیز بخش عمده‌ای از بار مالیاتی ناشی از مالیات بر ارزش افزوده به صورت مستقیم به خانوارها و به صورت غیر مستقیم به بنگاه‌های تولیدی تحمیل خواهد شد و از آنجا که اقتصاد کشور در شرایط رکودی قرار دارد ایجاد ظرفیت‌های مالیاتی بیشتر از طریق مالیات بر ارزش افزوده با سازوکارهای توضیح داده شده خروج از رکود را برای اقتصاد کشور طولانی‌تر می‌سازد.

۴- جمع‌بندی و ارائه راهکار

مالیات قسمتی از درآمد یا دارایی افراد است که به موجب قوانین و به‌منظور پرداخت مخارج عمومی، اجرای سیاست‌های مالی و حفظ منابع اقتصادی، اجتماعی و سیاسی کشور، به‌وسیله اهرم‌های اداری و اجرایی دولت وصول می‌شود. گسترش و تنوع فعالیت‌های اقتصادی و نقش فزاینده دولت‌ها در ایجاد و گسترش خدمات عمومی، تأمین اجتماعی و گسترش تعهدات دولت در عرصه‌های اقتصادی و اجتماعی و تلاش در جهت تحقق رشد اقتصادی و توزیع عادلانه درآمد، پرداخت و دریافت مالیات را به مسأله‌ای مهم و تاثیرگذار تبدیل کرده است. آنچه در شرایط موجود کشور حائز اهمیت است و نباید از آن غافل شد چگونگی ایجاد ظرفیت‌های مالیاتی و در واقع چگونگی افزایش درآمدهای مالیاتی است. بررسی رویکرد دولت جهت کسب مالیات در قوانین بودجه سنواتی طی سال‌های ۱۳۹۲ الی ۱۳۹۵ و لایحه بودجه ۱۳۹۶ گویای این حقیقت است:

- در بخش مالیات‌های مستقیم عمده‌ترین جزء مالیات‌های مستقیم در ۵ سند بودجه سنواتی مربوط به مالیات بر اشخاص حقوقی است و عمده‌ترین جزء مالیات بر اشخاص حقوقی مربوط به مالیات بر اشخاص حقوقی غیر دولتی می‌باشد. بررسی‌های صورت گرفته حاکی از آن است که در لایحه بودجه ۱۳۹۶، همانند قوانین بودجه سال‌های قبل سهم عمده‌ای از افزایش مالیات بر اشخاص حقوقی از طریق اشخاص حقوقی غیر دولتی (شرکت‌های غیر دولتی) پاسخ داده می‌شود. در نتیجه پیش‌بینی می‌شود که شرکت‌های غیر دولتی در سال آینده مالیات بیشتری پرداخت کنند و در نتیجه فشار مالیاتی بیشتری به آنها تحمیل گردد. ابعاد اهمیت توجه به این مسأله از آنجا بیشتر نمایان می‌شود که بدانیم، فشار مالیاتی تحمیل شده بر اشخاص حقوقی غیر دولتی در اسناد بودجه سنوات قبل در شرایطی بوده که عملکرد این شرکت‌ها تحت تأثیر قانون هدفمندسازی یارانه‌ها، رکود اقتصادی و شرایط تحریم اقتصادی بوده است. از این‌رو، افزایش مالیات بر شرکت‌های غیردولتی در شرایط حاضر تبعات منفی همچون کاهش انگیزه‌های سرمایه‌گذاری و تولیدی را به همراه خواهد داشت و این مسأله خود می‌تواند موجبات تداوم رکود و کند شدن رشد اقتصادی کشور را ایجاد کند.
- بررسی زیر بخش‌های مالیات بر درآمد در لایحه بودجه سال ۱۳۹۶ گویای این واقعیت است که بیشترین افزایش مربوط به مالیات بر مشاغل است. با توجه به شرایط رکودی حاکم بر اقتصاد کشور، تحمیل فشار مالیاتی به صاحبان کسب و کار از طریق افزایش مالیات بر مشاغل می‌تواند انگیزه سرمایه‌گذاری را در صاحبان کسب و کار کاهش دهد و مانع ورود کارآفرینان جدید به صحنه فعالیت‌های اقتصادی گردد. ابعاد اهمیت حساس شدن به این مسأله از آنجا بیشتر نمایان می‌شود که بدانیم اصابت مالیات بر مشاغل به برخی از تولیدکنندگانی است که در مشاغل کوچک مشغول به فعالیت هستند، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که افزایش درآمدهای مالیاتی از طریق تحمیل فشار مالیاتی بر مشاغل، بر انگیزه و روند سرمایه‌گذاری فعالین اقتصادی تأثیر منفی خواهد داشت و از این‌گذر موجب خواهد شد که کسب‌وکارهای کمتری راه‌اندازی شوند، که برآیند تمامی موارد مورد اشاره کاهش درآمدهای مالیاتی دولت را در بر خواهد داشت.
- بررسی مالیات بر ثروت به‌عنوان یکی از اجزای مالیات مستقیم گویای این حقیقت است که، این پایه مالیاتی سهم ناچیزی از درآمدهای مالیاتی را به خود اختصاص داده است. در حالی که، این پایه مالیاتی از ظرفیت بالایی برای افزایش درآمدهای مالیاتی برخوردار است. در واقع، تداوم سهم پایین مالیات بر ثروت، بیانگر این نکته است که نظام مالیاتی در ایجاد ظرفیت‌های مالیاتی در این پایه مالیاتی دچار ضعف است در حالی که این پایه از ظرفیت‌های مالیاتی بالایی برخوردار است.
- بررسی مالیات بر واردات به‌عنوان یک جزء تشکیل‌دهنده مالیات غیر مستقیم در طی پنج سند بودجه حاکی از این حقیقت است که، حقوق ورودی کالاها سهم عمده‌ای از مالیات بر واردات را تشکیل می‌دهد. در این زمینه ذکر این نکته ضروری به نظر می‌رسد که اگر افزایش حقوق ورودی کالاها در لایحه بودجه ۱۳۹۶ ناشی از افزایش حجم واردات است، فشاری از بابت افزایش مالیات بر واردکنندگان کالاها و خدمات تحمیل نخواهد شد، اما اگر افزایش حقوق ورودی کالاها از طریق افزایش تعرفه‌های گمرکی و عوارض وضع شده بر واردات صورت گرفته است این امر موجب افزایش قیمت کالاها و خدمات می‌شود و در نتیجه بار مالیاتی از این‌گذر به مصرف‌کنندگان نهایی منتقل خواهد شد.
- بررسی مالیات بر کالاها و خدمات در طی ۵ سند بودجه سنواتی، گویای این واقعیت است که که بخش عمده‌ای از مالیات بر کالاها و خدمات را مالیات بر ارزش‌افزوده تشکیل می‌دهد. اگرچه افزایش درآمدهای مالیاتی از طریق افزایش مالیات بر ارزش‌افزوده به افزایش قیمت کالاها و خدمات منجر می‌شود و اگرچه پرداخت‌کنندگان نهایی مالیات بر ارزش‌افزوده مصرف‌کنندگان هستند اما باید به این نکته توجه نمود که

مالیات بر ارزش افزوده با اثرگذاری بر هر دو سمت عرضه و تقاضای اقتصاد از یک سو، کاهش تقاضا برای کالاها را به همراه دارد و از سوی دیگر، به افزایش هزینه‌های تولید به واسطه افزایش قیمت عوامل تولید همچون افزایش هزینه استخدام نیروی کار و افزایش قیمت کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای می‌انجامد که برآیند تمامی موارد یاد شده با تأثیرگذاری منفی بر روی حاشیه سود بنگاه‌های اقتصادی، از انگیزه فعالین اقتصاد به امر تولید و سرمایه‌گذاری می‌کاهد. از این رو، این نتیجه حاصل می‌شود که افزایش درآمدهای مالیاتی از طریق افزایش مالیات بر ارزش افزوده علاوه بر فشار مالیاتی که بر مصرف‌کنندگان وارد می‌سازد، به‌طور غیر مستقیم بار مالیاتی را به تولیدکنندگان نیز انتقال می‌دهد. از آنجا که اقتصاد کشور در شرایط رکودی قرار دارد ایجاد ظرفیت‌های مالیاتی بیشتر از طریق مالیات بر ارزش افزوده با سازوکارهای توضیح داده شده خروج از رکود را برای اقتصاد کشور طولانی‌تر می‌سازد.

با توجه به موارد مورد اشاره در فوق این نتیجه حاصل می‌شود که افزایش درآمدهای مالیاتی در اقتصاد کشور بیشتر با تحمیل بار مالیاتی به اشخاص حقوقی غیر دولتی و کسب‌وکارهای کوچک از طریق مالیات بر مشاغل و همچنین افزایش مالیات بر ارزش افزوده صورت گرفته است و این روند نیز در لایحه بودجه ۱۳۹۶ و قوانین بودجه سنوات قبل مشاهده می‌گردد. از آنجا که بخش خصوصی به واسطه اصلاح قیمت حامل‌های انرژی (اعمال هدفمندی یارانه‌ها) و شرایط تحریمی حاکم بر اقتصاد در چند سال اخیر ضربات بس سنگین خورده است و شواهد ناظر بر عملکرد بخش خصوصی گویای این حقیقت است که این بخش از جایگاه مناسبی در اقتصاد کشور برخوردار نیست، در نتیجه می‌توان گفت که درآمدهای مالیاتی پیش‌بینی شده در لایحه بودجه ۱۳۹۶ با اوضاع اقتصاد کشور سازگاری چندانی ندارد و از آنجا که برای خروج اقتصاد از رکود عملکرد بخش خصوصی بسیار تعیین‌کننده است لذا تحمیل بخش عمده‌ای فشارهای مالیاتی بر دوش بخش خصوصی از طریق مالیات بر اشخاص حقوقی، مالیات بر مشاغل به صورت مستقیم و مالیات بر ارزش افزوده به صورت غیر مستقیم می‌تواند آثار منفی بر عملکرد این بخش داشته باشد. از این رو، **نظام مالیاتی به جای تحمیل فشار به بخش خصوصی باید سعی در گسترش پایه‌های مالیاتی داشته باشد.** به عنوان مثالی در این زمینه می‌توان به ظرفیت‌های مالیاتی بالایی که در زیر بخش‌های مالیات بر ثروت وجود دارد اشاره کرد. به عبارت دیگر، مالیات بر ارث به عنوان یکی از زیر بخش‌های تشکیل دهنده مالیات بر ثروت از ظرفیت‌های بالایی جهت افزایش درآمد مالیاتی برخوردار است، چراکه ارث بدون هیچگونه کار و تلاش فردی بدست می‌آید، در نتیجه امکان اعمال مالیات با نرخ‌های تصاعدی بالا برای آن وجود دارد. اخذ این مالیات علاوه بر اینکه می‌تواند منابع درآمدی دولت را تأمین کند، می‌تواند در بهبود توزیع درآمد در زندگی انسان‌ها مؤثر واقع شود و هر فرد را متناسب با تلاش و کوشش شخصی خود از امکانات بهره‌مند سازد. همچنین **پیشنهاد می‌شود که نظام مالیاتی با تکمیل منابع اطلاعاتی (ایجاد بانک اطلاعاتی)، در تلاش برای گسترش دامنه شمول مالیات‌های باشد تا از این‌گذر بتواند به اخذ مالیات از فعالیت‌های دلالی و سوداگرانه بپردازد و فعالیت‌های تولیدی و مولد اقتصاد را مشمول معافیت‌های مالیاتی نماید.** از سوی دیگر مشاهده می‌شود که بسیاری از معافیت‌های مالیاتی موجود در خدمت بخش مولد اقتصاد قرار ندارد، از این رو، پیشنهاد می‌شود **در معافیت‌های مالیاتی تجدید نظر صورت گیرد و معافیت‌های مالیاتی تنها به بخش‌هایی اختصاص یابد که در بخش مولد اقتصاد مشغول به فعالیت هستند و منجر به افزایش تولید ملی و رشد اقتصادی می‌شوند.** از آنجا که ملاحظه شد افزایش مالیات بر ارزش افزوده از دو سمت عرضه و تقاضا به‌طور مستقیم بر مصرف‌کنندگان و به‌طور غیر مستقیم بر تولیدکنندگان اثر می‌گذارد لذا پیشنهاد می‌شود که **جهت بهبود توزیع درآمد و هدایت منابع به سمت تولید کالاهای ضروری، به اخذ مالیات از کالاهای غیر ضروری و معافیت مالیات در کالاهای ضروری اقدام شود.** بر این اساس باید کالاهای ضروری که سهم عمده‌ای در سبد مصرفی خانوارهای کم‌درآمد دارند و کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای که در افزایش تولید و بهبود عملکرد بخش خصوصی اثرگذاراند، از شمول مالیات بر ارزش افزوده معاف شوند و دامنه شمول مالیات بر ارزش افزوده شامل، کالاهای غیر ضروری و لوکس (که در سبد مصرفی بخش کوچکی از افراد جامعه یافت می‌شود) باشد، تا از این‌گذر هم توزیع درآمد بهبود یابد و هم با افزایش مالیات بر ارزش افزوده در این نوع از کالاها، تقاضا برای کالاهای لوکس کاهش یابد و در نتیجه منابع تولید این نوع کالاها به سمت تولید کالاهای ضروری سوق پیدا کند.